

IGAZSÁGBAN, KÉTARCÚSÁG NÉLKÜL

„Önökhez fordulok francia kommunis-
ták. Önök több alkalommal fordultak
a francia hívőkhöz, s kérték tevékeny
részvételüket egy új, szocialista társa-
dalom feiépítéséhez. Felhívásaikra sok
keresztény válaszolt különböző formák-
ban. Voltak, akik azonosultak az önök
célkitűzéseivel és küzdelmeivel; mások
a különböző találkozások és kongresz-
szusok tanácskozásaiban való részvéte-
lükkel fejezték ki szimpátiájukat. Most,
ebben a könyvben egy francia katoliku-
s püspök ajánl önöknek őszinte pár-
beszédet, igazságban, kétarcúság nélkül,
a II. vatikáni zsinat szellemében, mely
kimondja: „Bár az egyház teljességgel
el is utasítja az ateizmust, mégis őszin-
tén vallja, hogy minden embernek, a
hívőknek is, az ateistáknak is együtt
kell működnie, hogy helyes módon
épüljön a világ, mindannyiunk közös
lakóhelye. Az együttműködés viszont
nem valósulhat meg őszinte és okos
párbeszéd nélkül.” (G. S. 21).”

Így kezdődik Lyon nyugalmazott se-
gédpüspökének *Alfred Ancel*nak, a Pra-
do francia papi mozgalom egykori szu-
periorjának a *Dialogue en vérité* (Pár-
beszéd igazságban) című, 228 oldalas
könyve, mely 1979-ben jelent meg. A
könyv érdekességét a témán kívül az
is fokozza, hogy nem egyházi kiadás-
ban került az olvasóhoz, hanem a Fran-
cia Kommunista Párthoz közel álló
Notre Temps/Tribune kiadó gondozásá-
ban.

„Kétségtelen, hogy különböző meg-
győződésünk, elképzelésünk és progra-
munk van. Ennek ellenére — úgy vé-
lem — lehetünk jó barátok — folytatja
a püspök —, hiszen a legalapvetőbb
dologban, az ember szeretetében és az
ember őszinte szolgálatában egyek és
azonosak vagyunk. Mert az tény, hogy
nem lehet semmiképpen elegendő pusztán
csak megbékíteni az emberiséget
önmagával, az emberiséget, mely oly
hosszú idő óta meg van osztva és
szembe van állítva. Éppen ezért a tü-
relem legalább annyira szükséges és
sürgető, hogy mindent elkövessünk az
emberiség előrehaladásaért és fejlődé-
séért.”

Ez a néhány mondatos idézet világo-
san rámutat a könyv igazi mondani-
valójára, amit még jobban kiemel az
író következő megállapítása:

„Mi keresztények tudjuk, hogy önök
az ember teljes felszabadítására törek-

szenek s meg vannak győződve arról,
hogy ezt nem lehet elérni egyszerű
reformokkal, hanem csak a társadalmi
rend teljes megváltoztatásával. Önök
szerint a kapitalizmust szükségszerűen
kell hogy felváltsa a szocializmus. Ezt
mi is valljuk, s mint keresztények tör-
vényesnek tartjuk, feltéve, ha a szocia-
lizmus tiszteletben tartja az ember
alapvető jogait. Mi a szocializmust el-
fogadjuk — az ateizmust kivéve —, hi-
szén való igaz, hogy a szocializmus lel-
ki vonatkozásban igényesebb és érté-
kesebb, mint a kapitalizmus: az igazi
szabadságra törekszik, s célja a ki-
egyensúlyozott — mindenki számára
igazságos — gazdasági helyzet megte-
remése. A szocializmus megkívánja a
másokért és egymásért való felelőssé-
get; elvárja a közösség érdekeinek elő-
rehelyezését, az egyéni önzés háttérbe
szorítását. A kérdés csak az, hogy mi
keresztények fel tudjuk-e úgy fogni a
szocializmus mindezen törekvését, mint
ami egybeesik az evangélium igényei-
vel?”

A könyv mindenképpen komoly és
figyelemreméltó felhívás keresztények-
nek és marxistáknak egyaránt, a köl-
csönös megértés és megbékélés érde-
kében. „Dolgozzunk együtt az embe-
riség szolgálatában. Mi, keresztények,
szívesen figyelembe vesszük az önök
tudását, s okulunk belőle, önök viszont
ne mehjenek el közömbösen a mi hi-
tünk dinamizmusa mellett, mert ebből
is tanulhatnak!”

Ancel püspök, a könyv szerzője
1936-ban találkozott először a francia
marxistákkal. Akkor még a lyoni egye-
tem katolikus fakultásán volt a filo-
zófia professzora. A második világhá-
ború fasiszta megszállása alatt egészen
közeli kapcsolatba került a Francia
Kommunista Párttal, s ez az őszinte
kapcsolat a mai napig is tart. Szinte
megható, mindjárt a könyv elején tett
vallomása: „Az önök (ti. a francia
kommunisták) tanai és az ebből fa-
kadó tevékenységük bennem mindig
nagyon jelentős kérdéseket vetettek fel,
melyeket az evangélium fényénél igye-
keztem megoldani. Nekem nagyon sok
indítást adtak, hogy hitemet megtisz-
títsam és keresztényi magatartásomat
szüntelen megújítsam. Köszönöm ezt
önöknek.”

Azt a tiszteletreméltó szerénységet,
mely a könyv minden mondatát és
gondolatát áthatja, csak akkor érthet-
jük meg, ha tudjuk, hogy az író fiatal
korában (1925-ben) elkötelezte magát a

Prado francia papi lelkiségi mozgalomnak (alapítója *Antoine Chevrier* — 1826—1879 — lyoni egyházmegyes pap), melynek célja a szegények szolgálata, és egyetlen tápláló forrása az állandó belső megújulás az evangélium fényében. Mint pradós pap, őt esztendőn keresztül, a francia munkáspapi mozgalomban is dolgozott, s így bőven kínálkozott alkalom arra, hogy a munkáosztályhoz fűződő kapcsolatai ne csak elméleti, hanem gyakorlati jellegűek is legyenek. Életének ezt a szakaszát még 1963-ban megírta a *Cinq ans avec les ouvriers* (Öt év a munkásokkal) című könyvében.

A most ismertetett művében Anceľ püspök bevallja, hogy mindig magának érezte azt az állandó kutató-kereső szellemiséget, ami a marxistákat jellemzi társadalmi, politikai és kulturális téren: „Bár nem vagyok marxista — mondja —, és semmiféle tevékenységükben részt nem veszek, mégis úgy érzem, hogy nagyon sokat segítek önöknek, ha ebben a könyvemben elmondom, hogy az önök tanítása és tevékenysége milyen visszhangot kelt bennem — s kívülem még, nagyon sok hívő keresztény lelkében.”

A könyv két nagy részből áll. Az első rész azzal foglalkozik, hogy a marxizmus milyen indításokat ad a hit és keresztény magatartás megújításához. „Számptalan esetben önöknél olyan igazságokra bukkanok, melyek az evangéliumban gyökereznek. Különösen kiütöknek ezek az emberszolgálat síkján. Sok kommunista áldozatos és önfeláldozó hűségét látván, a Szentírás szava jut eszembe — arról ismertük meg Isten szeretetét, hogy életét adta értünk. Tehát nekünk is oda kell adnunk életünket testvéreinkért (1 Jn 3,16).”

Anceľ püspök nyomatékosan hangsúlyozza, hogy könyve nem általánosságban a marxistákkal dialogizál, hanem kizárólag a jelenlegi francia marxistákkal, illetve a Francia Kommunista Párttal. Elfogadva *Georges Marchais* 1976. június 10-én Lyonban mondott beszédének megállapítását: „A francia kommunista párt ideológiai alapja a tudományos materializmus”.

Köztudomású, hogy a Francia Kommunista Párt tagjai között igen sok praktizáló, hitéhez hű keresztény is van, s még több azon keresztények száma, akik ugyan nem tagjai hivatalosan a pártnak, de benső meggyőződéssel szimpatizálnak vele. A könyv sokrétűen vizsgálja ezeknek a hithű

keresztényeknek ideológiai állásfoglalását. Érdemes felfigyelni a könyv e ponton tett hitvallására: „Közelebb érzek magamhoz egy ateista kommunistát, aki elkötelezte magát a társadalom szolgálatára, mint egy olyan hívő keresztényt, aki önzésébe burkolózva távol tartja magát az igazságért folyó társadalmi harctól.”

A könyv első részének egyik fő gondolata, hogy a világ azt várja az egyháztól, minden spirituális erejét az emberiség szolgálatába állítsa. Ez viszont csak úgy lehetséges, ha az egyház igazságban, kétarcúság nélkül dialogizál a marxistákkal, s ez a dialógus a kölcsönös tiszteltet és barátság alapján folyik. A dialógust szinte az alapoktól kell kezdenünk, mert „mi rosszul ismerjük a kommunistákat, de ők sem ismernek bennünket, keresztényeket jobban, mint mi őket”. Pedig ez nagy kár — állítja a szerző —, mert így óriási erők maradnak kihasználatlanul az emberiség fejlődése és előrehaladása szempontjából: „Soha nem tudok közbömbös maradni azzal a munkával kapcsolatban, amit a kommunisták végeznek kezdettől fogva. Nagyon rájuk illik a *Gaudium et Spes* megállapítása: „Akkik előbbre viszik az emberi közösség ügyét, a családi, kulturális, közgazdasági, valamint a nemzeti vagy nemzetközi politikai élet területén, azok Isten terve szerint nem csekély szolgálatot tesznek az egyházi közösségnek is, amely nem független a kívülről jövő hatásoktól. Sőt az egyház megvallja, hogy sok hasznot merített és merít még ellenségeinek és üldözőinek támadásaiból is.” (G. S. 44).”

Melyek azok a kérdések, amiknek újrafogalmazására a marxisták indítanak bennünket, keresztényeket? Anceľ püspök hat téma köré csoportosítja a legfontosabb kérdéseket:

1. Keresztény magatartásunk és gondolkodásunk. (Istenhez való kapcsolataink felülvizsgálata; az anyag és a munka újraértékelése; a gazdasági kérdések fontossága; a cselekvés jelentősége Jézus tanításában; a világ proletárjai és szegényei.)

2. Az ember. (A személyes és kollektív öntudat; szabadság és szabadosság; az ember, a munka és a természet viszonya.)

3. Az igazságért folytatott harc. (Az osztályharc evangéliumi realitása; a gazdasági liberalizmus kritikája; az

osztály nélküli társadalom; a szocializmussal való együttműködés.)

4. A keresztény erkölcsstan megújítása. (A burzsoá erkölcs kritikája; az evangélium moralitása.)

5. Az Isten igazi arca. (A marxista valláskritika; az igaz Isten-kép kialakítása.)

6. Az egyház igazi arca. (A marxista egyházkritikája; az egyház működésének területe és határai.)

Miután a szerző ezeket a kérdéseket elemezte, könyvének első részét ekként summázza: „... megismerve az önök gondolatait és magatartását, arra kaptam indítást, hogy sokkal mélyebben olvassam és értelmezsem az evangéliumot. Így bizonyos közeledés történhet gondolataink között, ez pedig mindenképpen megkönnyíti a dialógust és a kölcsönös megbecsülést. Persze, ez még nem jelent azonosságot. Mi, keresztények, elismerjük a szocializmus létezőségeit, de hitünket nem kötjük hozzá. A dialógus azonban bizonyos ökumenizmust épít a hívők és ateisták között. Tény, hogy sok olyan igazságot fedeztem fel az önök indítására, melyekre talán soha nem jöttem volna rá, ha nem találkozom önökkel. Köszönöm önöknek, francia kommunisták, hogy segítenek bennünket keresztény hitünk valóságos és igazabb megélésében. Őszintén hiszek abban, amit a Francia Kommunista Párt XXII. kongresszusán mondott valaki önök közül: „Ha az egyház tovább folytatja nyitását a munkásosztály problémái felé, talán elérkezünk majd oda, hogy eddigi fenntartásainkat és kritikáinkat az egyházzal kapcsolatban megváltoztassuk!”

Mint ahogyan az igazság és az egyenesség jellemzi a könyv első részét, ugyanilyen lelkülettel kezdi az író könyvének második részét: „Mindenesetre ne gondolják azt, hogy mindenben egyetérték önökkel. Jól tudom, hogy saját maguk is tudatában vannak hiányosságaiknak, mégis, nem lennék őszinte, ha nem mutatnék rá azokra a pontokra, amelyekben nem tudok önökkel egyetérteni. Itt nem csupán a nagy alapelvek, a dialektikus materializmusra gondolok — mely tökéletes ellentét a keresztény hitnek —, hanem más olyan elvekre is, melyeket azért nem fogadhatok el, mert nem tudok hinni igazságukban.”

„Ebben a részben nem azt nézem és vizsgálom, amit önök fő célként

tűztek maguk elé, tudniillik az ember teljes felszabadítását, és a kapitalizmussal való felváltását, hanem azt a módot vizsgálom, ahogyan ezt a célt el akarják érni.”

Ancel püspök a francia kommunistákhoz intézett interpellációit hét téma köré csoportosítja:

1. Materializmus vagy tökéletes realizmus. (Vagyis a dialektikus materializmus és a történelmi materializmus.)

2. A marxista analízis tudományos karaktere. (Gazdasági, szociológiai, történelmi, politikai, kulturális és antropológiai analízis.)

3. A marxista antropológia. (A keresztények és kommunisták együttműködése az ember fejlődésének előmozdításában.)

4. Az osztályharc. (Az osztályharc marxista távlatai; osztályharc, politikai koegzisztencia, igazi béke.)

5. A Francia Kommunista Párt viszonya az Isten-kérdéshez. (Hit és tudomány.)

6. A Francia Kommunista Párt viszonya az egyházhoz. (A XIX. század legnagyobb botránya: az egyház elvesztette a munkásosztályt.)

7. A keresztények és a Francia Kommunista Párt együttműködése.

Ancel püspök kötetének utolsó fejezetét a könyv egyik leglényegesebb részének tartja. Az együttműködésre vonatkozóan néhány lényeges alapelvet fogalmaz meg:

a) A zsinat tanításából kell — véleménye szerint — kiindulni: „Korunk súlyos tévedései közé kell számítani azt a sokaknál tapasztalható hasadást, mely vallott hitük és mindennapi életük között van” (G. S. 43). Ezen a szerző azt érti, hogy „vannak, akiknek hite tisztán vertikális, azaz kizárólag az Istenre tekintenek és elfeledkeznek az emberről; viszont vannak, akiknek hite horizontális, azaz kizárólag az emberre tekintenek és elfeledkeznek az Istenről. Az igazi hitnek egyenrangúan vertikálisnak és horizontálisnak kell lennie.”

b) Az együttműködés kérdését a keresztény embernek mindig és elsősorban a hit síkján kell tisztázni. Ancel püspök szerint kétféle hitet lehet megkülönböztetni: a hagyományos és a személyes hitet. A hagyományos hit a családban örökölt, a személyes hit pe-

dig az, amit ki-ki saját magában alakít ki, sok töprengéssel, küzdelemmel, s melyet végül is Istentől, mint személyes ajándékot kap meg. Ha a keresztény ember a marxistákkal való együttműködésre vállalkozik, ahhoz mindig személyes hit szükséges. A hagyományos hit alapján folytatott együttműködés minden bizonnyal a hit elvesztéséhez vezet, márpedig „számunkra a hit elvesztése a legnagyobb veszteség, ami csak érhet bennünket”.

c) Az együttműködés egyetlen lehetséges formája, hogy szétválasztjuk a dolgokat: politikai és gazdasági síkon elfogadjuk a marxizmust, világnézeti síkon pedig megmaradunk istenhitünk mellett. Ezt a Francia Kommunista Párt XXII. kongresszusán a párt nagy keresztény harcosa, *Bernard Friot* a következőképpen fogalmazta meg: „Nagyon lényeges — nem a hasznosság szempontjából, hanem mint alapelv —, hogy ne tegyük első helyre a filozófiai (világnézeti) különbözőségeket.”

A könyv utószava „Az emberi testvériségbe fogant reménység” címet viseli. „Könyvem befejező szavai — olvassuk —, amit a Francia Kommunista

Párt tagjaihoz intézek, a testvéri reménységé. Igaz, elég sok tényező van, ami szembeállít bennünket. Úgy érzem azonban, hogy lassanként kezdenek jelentkezni a kölcsönös megértés jelei is. Ha mi, keresztények elfogadjuk az önök kritikáját, minden bizonnyal hitünk és keresztényi magatartásunk megújításához jutunk el. Ha viszont önök, kommunista barátaink, tekintetbe veszik az egyházban történő nagy ütemű fejlődést, akkor be kell látniok, hogy a vallással és az egyházzal kapcsolatos eddigi kritikájuk idejétmúlt. Ezen az alapon a mi jövőbeni dialógusunk még barátságosabb, meghittebb és gyümölcsözőbb lehet. Igenis tudunk együtt dolgozni minden esetben, amikor az igazságról és a testvériségről van szó. Dolgozzunk hát együtt az emberiség őszinte szolgálatában! Mi örömmel merítünk az önök tudásából, önök pedig merítsenek a mi hitünk dinamizmusából.”

A dialógus-irodalomnak ez az új műve igazolja a magyar földön is folytatott párbeszéd helyes irányát s ennek további folytatására ösztönöz bennünket.

HOLCZER GYULA

RÓZSA GYULA: NYITOTT GALÉRIA

„Irigylem az irodalmárokat” — vallotta meg Rózsa Gyula egyik cikkében — és ezzel az irodalmi és művészetkritikai közélet lényegi különbségeire — mindekelőtt az irodalmi viták képzőművészeti megfelelőinek hiányára — célzott. Miben nyilvánul meg ezen kívül az említett különbség; mi jellemzi a hetvenes évek közelmúltjának műbírálását; milyen a művészeti élet belső légköre; milyen elvek és indulatok munkálnak látszólag szilárd „kére” alatt? Ilyen és ehhez hasonló kérdésekre keres választ a szerző újságcikkeiből és kiállítás-kritikáiból válogatott kötetében, a *Nyitott galéria*-ban*.

Rózsa Gyula könyve — ha továbbra is az irodalmi élettel vont párhuzamnál maradunk — leginkább a „gyűjteményes” kiadásokhoz hasonlítható; pontosabban ahhoz az irodalompublizisztikával kapcsolatban kialakult kiadói gyakorlathoz, mely lehetőséget ad egy-egy jelentősebb, kortárs kritikusi-tanul-

mányírói munkásság kötetbe rendezésére és újrakiadására. S valóban: míg ez az irodalmi életben már-már hagyománnyá váló gyakorlat, addig a képzőművészet terén igencsak ritka vállalkozásként hat.

A *Nyitott galéria* első fejezetébe gyűjtötte a szerző azokat az írásait, melyek kifejezetten a művészetpolitikai és kritikai közélet problémáival foglalkoznak. Rózsa Gyula markáns érvelési rendszerét — melyet némi sajátos, publicisztikus szívósság is jellemez — elsősorban annak a feladatnak szolgálatába állítja, ami a XX. századi radikális-forradalmár művészet hagyományainak elfogadásával és a klasszikus baloldali avantgarde jelentőségének köztudatba plántálásával kíván változtatni az általános művészeti tudaton. Persze mindez nem véletlen; művészeti (köz) tudat és képzőművészeti (köz) élet egymástól el nem választható területek. A kritikus pedig mindkettőnek „része”. De hogy ne csak pusztán részese legyen, hanem aktív és progresszív alakítója is; mind-

*Szépirodalmi Könyvkiadó, 1980.